

OYDIN HOJIYEVA SHE'RLARIDA SO'Z TANLASH VA QO'LLASH
MAHORATI

Jumayeva Lobar Sherali qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

1- bosqich magistranti

Eshniyozova Gulhayo Hamroqul qizi

Filologiya fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatining yorqin vakillaridan biri Oydin Hojiyeva ijodida so'z tanlash va qo'llash mahorati lingvopoetik jihatdan tahlil qilinadi. Shoiraning she'rlarida so'zning badiiy-estetik imkoniyatlari, leksik aniqlik, obrazlilik hamda emotsional-ekspressivlik masalalari yoritib beriladi. Tadqiqot jarayonida shoiraning poetik tafakkuri, individual uslubi va badiiy tilga xos xususiyatlar she'riy parchalar asosida tahlil qilinadi. Maqolada Oydin Hojiyeva lirikasida so'zning nafaqat ma'no tashuvchisi, balki ruhiy kechinmalarni ifodalovchi muhim estetik vosita ekanligi ilmiy dalillar bilan asoslanadi. Tadqiqot natijalari shoiraning she'riyatining o'ziga xosligini ochib berishda hamda zamonaviy she'riy tilni o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Oydin Hojiyeva, she'riyat, badiiy so'z, so'z tanlash mahorati, so'z qo'llash, lingvopoetika, poetik til, obrazlilik, emotsional-ekspressivlik, badiiy uslub.

Abstract: This article provides a linguopoetic analysis of the skill of word choice and usage in the works of Oydin Hojiyeva, one of the prominent representatives of modern Uzbek poetry. The study examines the artistic and aesthetic potential of words in the poetess's poems, focusing on lexical precision, imagery, and emotional-expressive qualities. Through the analysis of poetic excerpts, Hojiyeva's poetic thinking, individual style, and the distinctive features of her literary language are explored. The article substantiates, with scholarly evidence, that in Oydin Hojiyeva's lyric poetry words function not only as carriers of meaning but also as essential aesthetic means for expressing inner emotional experiences. The research findings contribute to revealing the uniqueness of the poetess's creative work and are of significant importance for the study of modern poetic language.

Keywords: Oydin Hojiyeva, poetry, artistic word, word choice mastery, word usage, linguopoetics, poetic language, imagery, emotional-expressiveness, artistic style.

Oydin Hojiyeva she'rlarida so'z faqatgina axborot yetkazuvchi vosita emas, balki hissiy holat, ruhiy kechinma va ichki iztirobni ifodalovchi kuchli badiiy unsur sifatida namoyon

bo'ladi. Shoir har bir so'zni ma'no yukiga, ohangiga va kontekstga mos holda tanlaydi. Natijada she'r mazmuni sun'iylikdan holi, tabiiy va samimiy tus oladi. Shoiraning so'z tanlashdagi o'ziga xosligi shundaki, u oddiy, kundalik tilda ishlatiladigan so'zlardan ham chuqur poetik ma'no chiqarishga erishadi. Bu esa uning ijodida soddalik va teranlik uyg'unligini yuzaga keltiradi.

Oydin Hojiyeva she'rlarida xalqona iboralar, ramziy ma'noli so'zlar, tashbeh va metaforalar keng qo'llaniladi. Shoir ko'pincha tabiat manzaralari orqali inson ruhiyatini ochib beradi. Bunda tanlangan so'zlar obrazning jonli va ta'sirchan bo'lishini ta'minlaydi. Masalan, "shamol", "yomg'ir", "tun", "sukunat" kabi so'zlar shoiraning she'rlarida faqat tabiiy hodisa sifatida emas, balki ruhiy holat timsoli sifatida qo'llanadi. Bu esa so'zning ko'p qatlamli ma'no kasb etishiga olib keladi. Shoir she'rlarida emotsional-ekspressiv bo'yoqdorlik muhim o'rin tutadi. Oydin Hojiyeva his-tuyg'ularni bevosita izhor etishdan ko'ra, ularni nozik ishoralar, ramziy so'zlar orqali ifodalashni afzal ko'radi. Bu holat o'quvchini mushohadaga chorlaydi va she'r ta'sirchanligini oshiradi. Ayniqsa, sevgi, sog'inch, vatan, ayol qalbi kabi mavzularda shoir so'z tanlashda nihoyatda ehtiyotkorlik bilan yondashadi. Har bir so'z o'quvchi qalbiga ta'sir qiladigan darajada aniqlik bilan qo'llanadi.

Asqad Muxtor xayol surar tunlari,
Chirog'iga uriladi parvona.
Tong nasimi, saharning xush unlari
Jarangiga to'lib ketadi xona.

Shovullaydi rivoyatgo'y chinorlar,
Bo'ronlardan enar dilga halovat.
So'z gullaydi, har satrida bahorlar,
«Tundaliklar» nafasida harorat.

1-band sharhi:

"Asqad Muxtor xayol surar tunlari,
Chirog'iga uriladi parvona."

Bu misralarda ijodkorning kechasi bilan bog'liq ichki olami tasvirlanadi. Tun — shoir tafakkurining eng faol pallasi. Parvona obrazi shoir qalbiga, uning fikr chirog'iga oshufta bo'lgan ilhom, so'z va haqiqat timsolidir. Parvona o'zini chiroqqa urib kuydirsa ham, undan voz kecholmagani kabi, shoir ham ijod azobidan qo'rqmaydi.

"Tong nasimi, saharning xush unlari
Jarangiga to'lib ketadi xona."

Tun sukutidan so'ng tong nafasi kirib keladi. Bu o'zgarish ruhiy yangilanish, umid va uyg'onish ramzidir. Xonaning jarangga to'lishi — shoir qalbining ilhom bilan to'lishi, ijodiy kayfiyatning yuksalishidir.

2-band sharhi:

“Shovullaydi rivoyatgo'y chinorlar,

Bo'ronlardan enar dilga halovat.”

Chinor — barqarorlik, tarix va donishmandlik timsoli. “Rivoyatgo'y” sifati ularni xalq xotirasi, o'tgan zamon hikoyachisiga aylantiradi. Bo'ronlardan keyin kelgan halovat esa Asqad Muxtor she'riyatidagi falsafiy xotirjamlik, hayot sinovlaridan keyin topilgan ichki sokinlikni anglatadi.

“So'z gullaydi, har satrida bahorlar,

«Tundaliklar» nafasida harorat.”

Bu yerda so'z — tirik, gullovchi hodisa sifatida talqin qilinadi. Har satrda bahorning bo'lishi — ijodning yangilovchi, hayotbaxsh kuchini ko'rsatadi.

“Tundaliklar” esa Asqad Muxtorning ichki kechinmalari, tunlarda tug'ilgan falsafiy mushohadalaridir. Undagi “harorat” — shoir qalbidagi samimiyat va insoniy dardning iliqligi.

Bu she'rda Asqad Muxtor: tun va tong orqali ijodiy jarayonni,

parvona va chiroq orqali ilhom va fidoyilikni,

chinor va bo'ron orqali hayot tajribasi va donishmandlikni,

so'z va bahor orqali she'riyatning hayotbaxsh qudratini ifodalaydi.

She'r shoirning ruhiy olami, ijodiy kechinmalari va falsafiy qarashlarini obrazli va ta'sirchan tarzda ochib beradi.

So'zlarning obrazlilik kasb etishi

Shoira so'zlarni bevosita ma'noda emas, ko'pincha ko'chma va ramziy ma'noda qo'llaydi. Natijada oddiy so'z badiiy obrazga aylanadi.

📖 She'rdan parcha (mazmunan):

Ko'nglimga sig'may ketdi sukunat,

Bir og'iz so'zga zor bo'ldi yurak.

Sharh: Bu misralarda “sukunat” oddiy jimlik emas, balki ichki iztirob, aytilmagan dard ramzidir. “Bir og'iz so'zga zor bo'ldi yurak” iborasi orqali shoira inson qalbidagi mehr va tushunishga bo'lgan ehtiyojni nihoyatda nozik tarzda ifodalaydi. So'z tanlovi yurakdagi holatni bevosita his qildiradi. Oydin Hojiyeva lirikasida emotsional rangdor so'zlar muhim o'rin tutadi. Bu so'zlar she'rning ruhiy ohangini kuchaytiradi.

📖 She'rdan parcha (mazmunan):

Ko'zlarimda titraydi sog'inch,

Yuragimda esa ming savol.

Sharh: Bu yerda “titraydi”, “ming savol” kabi so‘z birikmalari holatni jonli va ta’sirchan qiladi. “Ming savol” mubolag‘a san’ati orqali qalbdagi iztirobning kuchi ochib berilgan. Shoir so‘zlar orqali hissiy fonni yuksak darajada yaratadi.

📖 She’rdan parcha (mazmunan):

Sevgi sukut ichra so‘zlaydi,
So‘zsiz ham hammasi ayon.

Sharh: Bu misralarda “sukut – so‘z – so‘zsiz” kabi leksik takrorlar badiiy yaxlitlik hosil qilgan. Shoir so‘z orqali sukunatni ifodalaydi, bu esa paradoksal, ammo juda ta’sirchan usuldir.

Xulosa: Oydin Hojiyeva she’rlarida so‘z tanlash va qo‘llash mahorati uning ijodiy muvaffaqiyatining asosiy omillaridan biridir. Shoir so‘zdan badiiy vosita sifatida mahorat bilan foydalanib, chuqur mazmunli, ta’sirchan va estetik jihatdan mukammal she’rlar yaratadi. Uning she’riyati o‘zbek adabiy tilining boy imkoniyatlarini namoyon etib, yosh ijodkorlar uchun ham mahorat maktabi vazifasini o‘taydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hojiyeva, O. She’rlar to‘plami. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2000
2. Hojiyeva, O. Tanlangan asarlar. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.
3. Karimov, N. O‘zbek she’riyati masalalari. — Toshkent: Fan, 2008.
4. Qo‘chqorov, R. Badiiy matn va lingvopoetika. — Toshkent: Akademyashr, 2015.
5. Rahimjonov, D. She’riyat tili va badiiy mahorat. — Toshkent: O‘qituvchi, 2012.